

Олена НИКОРАК

Ї ЖИТТЄВЕ КРЕДО

Ювілей для кожної особи мотивує оглянутися на пройдені роки, підсумувати зроблене і нездійснене. Для вченого — це, звісно, здобутки в царині науки. 2010 року опубліковано доволі об'ємний «Бібліографічний покажчик» старшого наукового співробітника відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України канд. іст. наук Оксани Сапеляк. Нині вчешній — 70. Промайнуло всього п'ять років від опублікування цього покажчика. Для науковця — це невеликий відтинок творчого життя. Тільки не для Оксани Сапеляк. Її доробок за цей період вражає. Здається, вона надолужує той нелегкий час, коли їй було заборонено попросту працювати, будь-де, не кажучи про науку.

Хочу зупинитися, власне, на доробку за ті п'ять років. Насамперед варто сказати, що в її творчості простежується кілька блоків досліджень: історіографічний («Етнографічні студії в Науковому Товаристві ім. Шевченка» (1898—1939 рр.). — 2000. — 208 с.); сім'я та сімейний побут; питання української еміграції («Українська спільнота в Аргентині». — 2008. — 286 с.); духовне життя українців. Ці проблеми не слідують одна за одною. Вони здебільшого переплітаються, розвиваються, доповнюють одна одну.

Отже, 2011 р. вийшла друком монографія «Парагвайці українського походження», певною мірою як продовження попередньої праці «Українська спільнота в Аргентині». Одначе порівнювати ці дослідження можна лише стосовно теми: українська діаспора на південноамериканському континенті. Оксана Сапеляк висловлює важливу думку щодо вивчення українців поза межами України: кожна діаспора особлива, тому підхід до студіювання кожної групи має бути іншим. Адже йдеться про те, з яких етнографічних регіонів України виїжджали емігранти, їх рівень освіти, фах, сімейний та майновий стан. Окрім того, на розвиток і становлення української етнічної групи впливала (і нині впливає) приймаюча країна: її законодавство, склад населення, ставлення до іммігрантів, міжетнічні відносини, рівень економіки та чимало інших факторів. Дослідниця, перебуваючи у творчому відрядженні в Аргентині, поїхала також до Парагваю — ознайомитися з життям парагвайців українського походження в багатьох колоніях цього краю. Результати включеного спостереження стали важливим джерелом і чинником для розв'язання

поставлених у праці наукових проблем. За кілька тижнів вона записала інтерв'ю з людьми різного віку та різних соціальних груп (селянами, підприємцями, священниками, адвокатами, державними службовцями), зібрала фототеку. О. Сапеляк зазначає, що до написання праці та її видання спонукало не тільки те, що про цю діаспору фактично в Україні немає жодних відомостей, а головним чином той факт, що про українців у Парагваї у нечисельних публікаціях (в т. ч. наукових) досі побутують радянські кліше.

Власне, кожна праця науковця переслідує конкретну мету: правда про українців та Україну на основі фактичного матеріалу. Дослідниця переконливо довела, що парагвайці українського походження «відзначаються високим ступенем самоідентифікації... Вихідці з Волині та Галичини, які прибули до Парагваю у 1926—1939 рр., дотепер підтверджують свою етнічну ідентичність, вибудовуючи етнічні кордони за посередництвом диференційованих ознак» [1, с. 133] (насамперед етнорелігійних та культурних). При тому ця українська етнічна група, «...зберігаючи свою культуру, тобто певною мірою соціально-психологічну реінтегрованість із середовищем, не зазнає кризи внутрішнього роздвоєння та соціальної й етнічної маргіналізації» [1, с. 134].

Окрім того, працюючи над згаданою монографією, Оксана Сапеляк ретельно вивчала діяльність Товариства Опіки над Українськими Емігрантами. Знову-таки, йдеться про перше в українській науці дослідження цієї ділянки громадської праці українців. Вчена довела, що в умовах бездержавності ця громадська організація зуміла опікуватися емігрантами на рівні європейських державних установ. До речі, саме ці дані стали значною практичною підмогою для нинішньої державної Міграційної служби. Цікаве вирішення структурного «вписування» в текст відомостей про тих людей, які створювали Товариство, налагоджували його працю в Україні та в країнах Європи й Америки.

Того ж 2011 р. О. Сапеляк упорядковує текст, здійснює комп'ютерний набір, підбирає ілюстрації, тобто повністю готує до друку й видає книгу єпископа-емерита Української Греко-Католицької Церкви Андрія Сапеляка «Спогади владикомісіонера» [2]. У вступній статті вчена торкається

ISSN 1028-5091. № 2 (122), 2015

ся важливого, не дослідженого питання в науковій літературі: місіонерства — цілеспрямованого апостольського служіння монашества. Вона підкреслює визначну роль Митрополита Андрея Шептицького на ниві місійної діяльності в Українській Церкві. До речі, постать Митрополита, його послання, листи, промови — є постійним предметом зацікавлення дослідниці. Вона практично в кожній своїй роботі покликається на його думки і висновки.

У праці «Громада — великий чоловік» [3] Оксана Сапеляк піднімає вкрай важливе питання для пострадянської України — налагодження громадського життя, яке, за словами Митрополита Андрея Шептицького, є організмом, об'єднанням людей, які живуть спільними потребами та інтересами. У вступному слові Оксана Сапеляк слушно наголошує: «Грунтом, в якому закорінена нація і з неї бере поживні речовини, є родинне і громадське співжиття» [3, с. 6]. Авторка коротко, але переконливо доводить, що в Україні громади були роз-

винені так само, як і в Європі чи США, де нині вони є однією з найбільших цінностей. «Тільки добре організоване громадське життя — база для формування розвиненого цивілізованого суспільства» [3, с. 21], — справедливо висновує вчена. І знову ж 2013 р. вона упорядковує і організовує видання книги єпископа Андрія Сапеляка «Три ювілеї України з Папою Іваном Павлом II» [4]. Пише передмову до книги.

2014 рік. Виходить у світ наступна монографія Оксани Сапеляк «Виховати нову людину» [5] — перше дослідження в українській науці про діяльність Українського Салезіянського Згромадження. Авторка поставила перед собою завдання не лише висвітлити історію створення Згромадження, що само собою виявилось важливим. Незважаючи на те, що початок виникнення українських Салезіян сягає тільки першої половини ХХ ст., у літературі не було одностайної думки щодо того, наприклад, хто відіграв головну роль у цій справі. Оксана Сапеляк на базі аналізу архівних джерел

науково довела, що вагомий основний внесок у виникнення української гілки Салезіян належить Митрополитові Андрею Шептицькому. Не менш цінним є й те, що дослідниця ввела в широкий науковий обіг маловідомі реалії відносин між Ватиканом і Україною тощо. Книга знайомить читача з не знаними в Україні фактами релігійного, інтелектуального, культурно-освітнянського життя української діаспори у збереженні етнокультурної ідентичності українців поза межами України. Для цього авторка використала великий обсяг літератури: української, виданої в Україні; української, виданої в діаспорі; російської, італійської, англійської, французької (переклади українською і російською), польської; інтернет-ресурс. Окрім того, висновки дослідження опираються на документи Салезіянського Згромадження, публікації в засобах масової інформації.

Праця «Виховати нову людину» містить передмову, чотири розділи та висновки. Структура роботи чітка, логічно вмотивована. Назви розділів лаконічні, відображають їх зміст: «Салезіянське Згромадження: головні засади діяльності», «Українська гілка світового Салезіянського Згромадження», «Українські Салезіяни в Південній Америці», «Салезіяни в Україні». Кожен розділ складається з семи-десяти параграфів, що творить динамічну, розгорнуту картину діяльності українських оо. Салезіян у єдиній світовій родині Згромадження.

Доволі обмежені дотепер знання про суть превентивної системи виховання молоді, якою керується Салезіянське Згромадження і яка є альтернативою радянській ригористичній виховній системі, що базувалася на атеїзмі як державній ідеології. Оксана Сапеляк полемізує з сучасними відомими вченими, які висловлюють сентенції про те, що «релігійний чинник ніколи не був визначальним у процесах етнотворення» (Колодний А. Україна в її релігійних виявах. — Львів, 2005). Вона переконливо доводить, що якраз «релігійний фактор виступає одним із найістотніших в утворенні етнічних кордонів» [5, с. 9]. Власне, вся праця спрямована на розв'язання конкретних болючих питань сучасного українського суспільства, роль освітян, священиків, монашества в місії морального оздоровлення народу, без чого неможливі вирішення суспільно-політичних та

морально-етичних проблем. Авторка зібрала науково вартісний фактаж не лише історичного плану, а й сучасний польовий матеріал (інтерв'ю, опитування, нарративні оповіді, статистичні дані) стосовно діяльності Салезіянського Згромадження в Україні: шкільництва, катехизації, літніх таборів для дітей «Веселі канікули», опіки сиріт, роботи зі студентами, публікацій, введенні нових модусів усталених в роки радянської влади святкувань, проведенні традиційних свят тощо. Аналіз значного обсягу матеріалу дав підставу вченій підсумувати: «Впровадження в українську освіту традиції превентивної системи виховання оо. Салезіян — перший крок у формуванні нової освітньої культури, відтак нової української людини, зокрема інтелігенції, яка мислила б корелятивними категоріями, керувалася би еклезіальними принципами існування, симбіотичністю та співробітництвом у сфері сучасних економічних відносин, громадського та сімейного побуту» [5, с. 219].

Праця «Виховати нову людину» викликала широкий інтерес. Книга з'явилася у жовтні 2014 р., тоді ж відбулася її презентація в м. Судова Вишня на міжнародній конференції, присвяченій 100-річчю від дня народження першого українського Салезіянина Степана Чміля, родом із цього містечка. До кінця лютого 2015 р. це видання розійшлося. Тоді ж представлена була ще одна книга єпископа Андрія Сапеляка «Світло святості. Отець Степан Чміль» [6]. Упорядник і автор передмови «Служіння Богові й народу» — Оксана Сапеляк. У вступі вчена наголошує на важливості актуалізації національної спадщини, зокрема така її думка: «Кожне жертвове життя — це золоті сторінки нашого національного буття» [6, с. 6], — звучить як гасло сьогодення.

Березень 2015 року. Опубліковано ще одну розвідку Оксани Сапеляк — «Запорука здоров'я нації» [7]. Брошура розрахована на виховання молоді, вона містить кілька частин, зокрема статтю Оксани Сапеляк «Питання сім'ї у творах Митрополита Андрея Шептицького». Тут авторка розглядає на основі «Пастирських послань», листів, звітів Митрополита, сучасних статистичних даних, нинішніх розмислів науковців щодо проблеми сімейних основ виховання. Зміст статті розкривається вже у назвах її окремих складових:

«Мораль — закон Божий», «Матеріальний добробут і мораль», «Любов — основа родини», «Наука батьків — база на все життя», «Фізичне й духовне — нерозривне ціле», «Формування самостійності», «Любов до дитини — умова виховання», «Планування сім'ї». Важко не погодитися з авторкою, що проблеми, які піднімав Митрополит Андрей Шептицький, не втратили свого значення дотепер. Мало того, небезпідставно вчена переконана, що вони «стали значно актуальнішими сьогодні, ніж на початку ХХ ст., коли були озвучені... залишаються програмними для сучасників і майбутніх поколінь» [7, с. 23].

У статті заторкується вкрай болюче питання абортів: «У посланні Митрополита «Не убий» аборт кваліфікується не тільки особистим приватним злочинном як убивство, а як вина всього народу» [7, с. 22]. У другій частині брошури Оксана Сапеляк подає уривки із публікації в газеті «Мета» (2005, ч. 13) отця Леоніда Костки «Амор і Амок. Оголена правда про дуже серйозні речі», який сприймається як ілюстративний матеріал до проблеми, яка вперто замовчується в суспільстві.

У третій частині книжки авторка подала глосарій тих слів, які вживаються доволі часто. Але, на жаль, нинішні словники подають різне потрактування значень багатьох термінів, особливо стосовно духовної сфери. Очевидно, ця частина праці буде вкрай цікавою і потрібною широкому загалу читачів.

Варто звернути увагу на художнє оформлення всіх названих праць Оксани Сапеляк. Насамперед обкладинка кожної книжки не лише приваблива, а й несе смислове навантаження, ставить відповідні акценти, зрештою, зацікавлює людину. Не дивно, адже автор їх художнього оформлення відомий мистецтвознавець і художник — Роман Яців.

Не можна оминати й того, що із згаданих видань лише дві монографії виконувалися як планові роботи. Брошури й упорядкування книг єпископа Андрія Сапеляка — позапланові. Окрім того, всі без винятку книги Оксана Сапеляк видала власним коштом.

О. Сапеляк активно друкується у фахових виданнях, бере участь у наукових конференціях, теле- та радіопередачах. Однак найбільш потрібними, першочерговими вважає зустрічі з педагогами, молоддю, священиками. За п'ять років вона прочитала цикл лекцій для священиків та дяконів Стрийської єпархії Української Греко-Католицької Церкви; низку лекцій на тему української культури для директорів та вчителів Миколаївського району, для заступників директорів шкіл з виховної роботи та голів методоб'єднань Львівської обл., громадськості м. Винники, студентів Волинського університету ім. Лесі Українки, для учителів та священиків Городоцького району, художників Всеукраїнського пленеру в Буковелі, для громадськості м. Верхньодніпровськ Дніпропетровської обл. та ін.

Такі результати можливі, очевидно, тільки тоді, коли людина не просто виконує наукові навантаження, а закохана в свою справу. Можна сміливо твердити, що Оксану Сапеляк спонукає до праці дещо більше, аніж просто наукове зацікавлення. Адже в кожній її публікації, виступі, інтерв'ю, зустрічі з читачами простежується глибоке вболівання авторки за долю України, намагання своєю працею прислужитися народу.

Насамкінець наведу декілька промовистих відгуків про зустрічі з науковцем на сайті Львівського державного університету внутрішніх справ «Студентські есе» (2014 р.). Іванкович Софія пише: «Оксана Адамівна викликає захоплення, повагу, визнання... Її книги допомагають багатьом осмислити актуальні питання з позицій духовності, у пошуках шляхів вирішення важливих національних проблем»; Волощук А. — «Щоб існувала Україна як самостійна могутня держава, слід правильно виховувати молодь, «нову» молодь»; Баркій Т. — «Мене вражає в цій жінці її незламний дух та любов до рідної землі»... Дарина Кульчицька про зустріч О. Сапеляк із викладачами та студентами-старшокурсниками на сайті Педагогічного коледжу Львівського національного університету ім. Івана Франка пише: «Виховати нову людину». Це не тільки назва нової книжки Оксани Адамівни, а й життєве кредо авторки. Про дух українського народу, патріотизм, моральність, про нову людину та роль вихователя і вчителя у її формуванні йшлося на цій зустрічі. Ми живемо у час війни за цілісну, вільну, соборну нову Україну. І в армії борців одне з чільних місць належить педагогам, вихователям, учителям, які формують нову людину для нової України».

1. Сапеляк О. Парагвайці українського походження / О. Сапеляк. — Львів, 2011. — 143 с.
2. Сапеляк А. Спогади владика-місіонера / Сапеляк А. ; упоряд. О. Сапеляк. — Львів, 2011. — 200 с.
3. Сапеляк О. Громада — великий чоловік / О. Сапеляк. — Львів, 2013. — 27 с.
4. Сапеляк А. Три ювілеї України з Папою Іваном Павлом II / Сапеляк А. ; упоряд. О. Сапеляк. — Львів, 2013. — 120 с.
5. Сапеляк О. Виховати нову людину / О. Сапеляк. — Львів, 2014. — 232 с.
6. Сапеляк А. Світло святості / Сапеляк А. ; упоряд. О. Сапеляк. — Львів, 2014. — 96 с.
7. Сапеляк О. Запорука здоров'я нації / О. Сапеляк. — Львів, 2015. — 52 с.